

15. Муніципальне право України : підручник / Погорілко В.Ф. та ін. ; за ред. Баймуратова М.О. Київ : Правова єдність, 2009. 720 с.
16. Сонюк О. В. Проблема визначення об'єкта правовідносин у сфері адміністративного судочинства. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2013/2. С. 143.
17. Тархов В.А. Гражданское правоотношение : монографія. Уфа, 1993. 122 с.
18. Теория государства и права / Алексеев С.С. и др. ; под ред. Алексеева С.С. Москва : Юрид. лит., 1985. 480 с.
19. Теория государства и права / Кененов А.А. и др. ; под ред. М.Н. Марченко. Москва : Издательство Московского университета, 1987. 431 с.
20. Толстой Ю.К. К теории правоотношения. Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1959. 88 с.
21. Царев Д. Н. Эволюция категории «объект правоотношений в отечественной юриспруденции : дисс. ... канд. юр. наук : 12.00.01. Москва : РГБ, 2003. 187 с.
22. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Москва, 1911. С. 568–628.

УДК 343.01

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ПОЛІЦІЇ

Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук,
доцент, докторант
(Національна академія внутрішніх
справ, м. Київ, Україна)

Стаття присвячена розгляду правової категорії поліції як суб'єкта запобігання злочинності. Взято до уваги той факт, що одним із головних суб'єктів із запобігання злочинності є правоохоронні органи, які мають на меті зниження рівня злочинності й утворення ефективної системи запобігання злочинності, основним із елементів якої у сфері попередження злочинності можна назвати поліцію.

Тож поміж суб'єктів запобігання злочинності в межах даної статті особливу увагу приділено визначенню місця та ролі Національної поліції України під час реалізації превентивної діяльності, оскільки саме поліцію відносять до тієї групи суб'єктів, що вважають запобігання злочинності однією зі своїх основних функцій.

Нині Національній поліції України відведено важливе місце в системі органів державної влади, а її функції та повноваження суттєво змінилися.

У статті розглянуто питання законодавчого визначення Національної поліції як центрального виконавчого органу, який служить суспільству за допомогою забезпечення охорони людських прав і свобод, злочинної протидії, підтримки публічної безпеки й правопорядку. Визначено завдання поліції та функції щодо протидії злочинності.

Автором розглянуто також визначення поняття «злочинність» та «суб'єкт запобігання злочинності» у відповідності до монографічних та кримінологічних праць науковців. Також у рамках даної статті було охарактеризовано різновиди підрозділів (департаментів) Національної поліції України, що наділені окремими функціями в

рамках сфери протидії злочинності. Проаналізовано їх основні функції в межах питання щодо процесу запобігання злочинності.

Ключові слова: злочинність, запобігання злочинності, суб'єкт запобігання злочинності, Національна поліція України, департаменти Національної поліції України.

THE POLICE AS THE SUBJECT OF CRIME PREVENTION

Kovalenko Andrii Vasylovych,
Candidate of Law,
Associate Professor, Doctoral Student
(National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the consideration of the legal category of the police as a subject of crime prevention. Taking into account the fact that one of the main subjects in crime prevention are law enforcement authorities that are aimed at reducing the level of crime and establishing an effective crime prevention system, the main of which in the field of crime prevention is the police.

Therefore, within this article, special attention is paid to determining the place and role of the National Police of Ukraine in the implementation of preventive activities, since it is the police that are included in the group of subjects who consider crime prevention as one of their main functions.

Now the National Police Department of Ukraine has an important place in the system of state authorities, and its functions and powers have changed significantly.

The article considers the issue of the legislative definition of the National Police as the central executive authority that serves society through ensuring the protection of human rights and freedoms, criminal resistance, support for public security and the rule of law. There are the police tasks and functions to counter crime in the article.

The author also considered the definition of the concept of "criminality" and "subject of crime prevention" in accordance with the monographic and criminological works of scientists. Also in this article there are characterized the varieties of departments of the National Police of Ukraine, which are endowed with functions in the field of fighting crime. It is also analyzed the main functions for the process of crime prevention.

Key words: criminality, crime prevention, subject of crime prevention, the National Police of Ukraine, departments of the National Police of Ukraine.

Питання запобігання злочинності повсякчас було і все ще є одним із найважливіших у суспільстві. Боротьба зі злочинністю в ролі складової частини політики національної безпеки реалізується (прямо або опосередковано) всіма ланками державної та суспільної системи. Одним із основних суб'єктів із запобігання злочинності є правоохоронні органи, що мають на меті знизити рівень злочинності й утворити ефективну систему запобігання їй. Одним із основних складників у сфері попередження злочинності можна назвати поліцію.

Аналіз сфери реформування української правоохоронної системи дає підстави стверджувати, що наразі існує тотальна відсутність наукових праць, що комплексно вивчали б діяльність поліції в контексті запобігання злочинності. Однак певні питання, які пов'язуються з розробкою заходів запобігання злочинності, досліджувались такими дослідниками: Г.А. Аванесовою, О.М. Бандуркою, А.Б. Благою, В.О. Глушковою, В.В. Голіною, Н.О. Гуроровою, А.І. Долговою, А.Е. Жалинською, А.П. Закалюкою,

М.В. Костицьким, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцевою, Н.Ф. Кузнецовою, О.М. Литваком, М.І. Мельником, П.П. Михайленко, В.О. Навроцьким, О.В. Негодченком, П.І. Орловим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, В.Я. Тацієм, В.І. Шакуном та іншими.

Незважаючи на праці вчених, проблематика діяльності поліції стосовно запобігання злочинності в Україні все ще має недостатньо досліджений характер, адже наразі відсутні не тільки теоретичні рекомендації щодо здійснення даної діяльності, а й напрацьований практичний досвід надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності.

Метою статті можна назвати визначення суті та ролі поліції як суб'єкта запобігання злочинності, з'ясування ефективності діяльності певних підрозділів поліції, на які покладено функцію запобігання злочинам відповідно до чинного українського законодавства, та встановлення головних напрямів даної діяльності на сучасному етапі.

Злочинність – це продукт суспільства, якому запобігають складові частини (наприклад, інститути) соціальної системи [1, с. 47]. Саме через це проблематика запобігання злочинам розглядається наукою в якості роботи різноманітних суб'єктів діяльності запобіжного типу [2, с. 196]. Як слушно зауважено А.П. Закалюком, суб'єктом діяльності стосовно злочинного запобігання можна визнати орган, організацію, окрему особу, що в даній діяльності здійснюють хоча б одну із зазначених функцій: організацію, координацію, реалізацію чи безпосередню причетність до реалізації [3, с. 346]. Окрім вищезазначеного, як вірно було відмічено В.К. Звірбулем, системі запобігання злочинам притаманні два необхідні підходи опису, через: 1) суб'єкт запобіжної діяльності; 2) структуру та сутність заходів загально-соціального й спеціально-кримінологічного типу [4, с. 133].

Суб'єктом запобігання злочинності постає орган держави, соціальна група, громадська організація, службова особа або громадянин, які спрямовували власну діяльність на розроблення та реалізацію заходів, що пов'язані з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ і процесів, що породжують злочини та злочинність, а також на їх недопущення на різних злочинних стадіях, через що мають права, зобов'язання та несуть відповідальність [5, с. 166; 6, с. 61].

Як було зауважено Г.В. Форосом, запобігання злочинам у сучасних умовах постає найвагомішим внеском правоохоронних органів у сприяння політичним реформам й економічним та соціальним перетворенням держави [7, с. 180].

Справді, враховуючи положення Конституції України, стає очевидним, що однією з основних функцій держави постає охорона внутрішньої державної безпеки, зміцнення правопорядку [8], а це означає, що протидія злочинності й іншим правопорушенням може бути прерогативою законодавчої, виконавчої та судової гілки влади.

Виходячи з вищезазначеного, у кримінології суб'єкти запобігання злочинам прийнято розподіляти на кілька груп. До однієї з них відноситься і Національна поліція України як орган, для якого запобігання злочинам є одним із основних завдань та функцій [3, с. 346].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству за допомогою забезпечення охорони людських прав і свобод, злочинної протидії, підтримання публічної безпеки й правопорядку [9].

До завдань поліції, на нашу думку, відноситься надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності (стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію»), що можна визначити як систему різноманітних видів діяльності й комплексних заходів, які спрямовані на попередження, усунення, нейтралізацію та обмеження (ослаблення) факторів, що детермінують злочинність.

Доцільно зауважити, що система поліції складається із центрального органу управління поліцією та територіальних органів поліції. Зокрема, до складу поліції відносять: 1) кримінальну поліцію; 2) патрульну поліцію; 3) органи досудового розслідування; 4) поліцію охорони; 5) спеціальну поліцію; 6) поліцію особливого призначення [9].

Згідно з положеннями статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція виконує такі функції щодо протидії злочинності: здійснення превентивної й профілактичної діяльності, що спрямована на запобігання вчинення правопорушень; виявлення причин й умов, які сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття в межах власної компетенції заходів задля їх усунення; вжиття заходів для виявлення таких правопорушень; припинення виявлених правопорушень кримінальної та адміністративної природи [9].

Вищезазначені повноваження поліції відповідають положенням міжнародних нормативних актів (зокрема, Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку від 17.12.1979 і Європейському кодексу поліцейської етики від 19.09.2001), якими передбачається здійснення поліцейськими певних повноважень.

Так, урахувавши наведені законодавчі положення та окремі елементи поняття запобігання злочинності, можна визначити такі завдання поліції в даній сфері: розроблення заходів із профілактики правопорушень кримінального характеру; організація об'єктивного статистичного обліку, яким відображається реальний стан правового порядку в Україні, а також систематичний аналіз статистичних даних щодо стану злочинності; прогнозування криміногенної ситуації на території держави та в її окремих регіонах; виявлення осіб, що є схильними вчиняти кримінальні правопорушення, та проведення з такими особами профілактичних бесід; патріотичне, моральне, духовне виховання й пропаганда здорового способу життя як засобу відвернення громадян від наркоманії та алкоголізму.

Запобігання злочинам, на думку Д.М. Тичини, є головним напрямком протидії злочинності як сформованої системи дій стосовно антисуспільних явищ і їх причинного комплексу заради зниження рівня і масштабів злочинності та її викорінення [10, с. 160].

Реалізація превентивної й профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушень (згідно зі статтею 23 Закону «Про Національну поліцію») покладено, насамперед, на такий підрозділ Національної поліції України, як патрульна поліція.

Згідно з пунктом 2 Розділу II Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ до головного завдання патрульної поліції можна віднести запобігання правопорушенням кримінального й адміністративного типу, попередження, виявлення й припинення правопорушень кримінальної та адміністративної природи, ситуацій насильства в сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню [11].

Окремими функціями в рамках сфери протидії злочинності наділений Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України, який відповідно до Положення про Департамент протидії наркозлочинності забезпечує реалізацію політики держави у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів [12].

На Департамент кіберполіції згідно з Положенням про нього покладено завдання формування й забезпечення реалізації політики держави стосовно попередження та протидії правопорушенням кримінального типу, механізм підготовки, вчинення чи приховування яких передбачає застосування комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [13].

Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, згідно із чинним українським законодавством забезпечує реалізацію політики держави у сфері протидії торгівлі людьми, запобігає їх вчиненню, виявляє, розкриває й припиняє

правопорушення кримінального типу, що пов'язано з нелегальною міграцією, а також правопорушення у сфері моралі суспільства [14].

Суб'єктом запобігання злочинності, що функціонує в структурі Національної поліції, також є Департамент захисту економіки Національної поліції України, чия діяльність регламентується Положенням про Департамент захисту економіки Національної поліції України, згідно з яким Департамент формує й забезпечує реалізацію політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, захисту економіки й об'єктів права; виявлення, запобігання та припинення злочинів в економічній сфері, зокрема здійснених організованими групами й злочинними організаціями, які мають вплив на соціально-економічну й криміногенну ситуацію у країні й в окремих її регіонах; боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, що відіграють стратегічну роль задля державної економіки, та поміж посадових осіб органів держави; протидія правопорушенням корупційного типу [15].

До структури Національної поліції України відносяться також і інші структурні підрозділи, що під час власної основної діяльності реалізують функцію із запобігання злочинності (Департамент поліції охорони, Департамент організаційно-аналітичного забезпечення й оперативного реагування тощо).

Підводячи підсумок, варто зазначити, що робота всіх підрозділів поліції стосовно запобігання злочинності має бути скоординована як внутрішньо (узгодження дій підрозділів Національної поліції України між собою), так і зовнішньо (підрозділи поліції повинні погоджувати власні дії з іншими органами держави, громадськими організаціями, певними громадянами, що реалізують попереджувальну діяльність).

У сучасних умовах діяльність органів правоохоронної спрямованості, перш за все Національної поліції, потребує утворення абсолютно нового підходу, оскільки поява нових різновидів злочинів, напруження ситуації у світі вимагають перегляду власних завдань та головних функцій, проте головна мета – гарантування надійної охорони людських, суспільних та державних прав й інтересів, що закріплено в положеннях законів, – залишається незмінною. До того ж, зважаючи на останні зміни, потрібно визначити роль та значення Національної поліції України, її служб та підрозділів, які безпосередньо ведуть боротьбу зі злочинами, а також удосконалити правові та організаційні основи діяльності запобіжного типу.

Список використаних джерел:

1. Митрофанов І.І. Прокуратура як суб'єкт запобігання злочинам: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011. 256 с.
2. Деятельность органов расследования, прокурора и суда по предупреждению преступлений / Т.М. Арзуманян, В.К. Звирбуль, М.И. Кащук, Г.М. Миньковский и др.; под общ. ред. Н.В. Жогина. Москва: Госюриздат, 1962. 279 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: [у 3 кн.]. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінології науки. 424 с.
4. Звирбуль В.К. Теоретические основы предупреждения преступности / отв. ред. В.К. Звирбуль, В.В. Клочков, Г.М. Миньковский. Москва: Юрид. литература, 1977. 432 с.
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодед та ін.; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 513 с.
6. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.

7. Форос Г.В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. № 4. С. 179–184
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
10. Тичина Д.М. Національна поліція України в системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2(13). С. 154–162.
11. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 2 липня 2015 р. № 796. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1767.
12. Про затвердження Положення про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 17 листопада 2015 р. № 95. К.: Ред.-вид. відділ МВС і Нац. поліції України, 2015. 18 с.
13. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 10 листопада 2015 р. № 8. К.: Ред.-вид. відділ МВС і Нац. поліції України, 2015. 21 с.
14. Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України // Тимчасовий веб-сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1819459>.
15. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 7 листопада 2015 р. № 81. К.: Ред.-вид. відділ МВС і Національної поліції України, 2015. 23 с.

УДК 347.97/.99

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ

Слободяник Наталія Сергіївна,
помічник судд
(Одеський окружний
адміністративний суд,
м. Одеса, Україна)

У статті розкрито основні найбільш поширені в юридичній літературі трактування, інтерпретації та тлумачення поняття «демократичні засади формування суддівського корпусу». На основі дослідження нормативно-правової бази, наукових розробок вітчизняних вчених та практиків встановлено, що на цей час поняття «суддівський корпус» не розкривається у положеннях чинного законодавства України, проте термін «формування суддівського корпусу» у законодавстві вживається.

Автором доведено, що демократичні засади по-різному знаходять свій прояв: при комплектуванні органів, відповідальних за забезпечення незалежності судової влади; її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством при формуванні добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів; при доборі голів судів та заміщенні адміністративних посад в судах; елементи конкурсу містить проце-